

Sygn. akt II CSK 394/19

POSTANOWIENIE

Dnia 19 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Janiszewska

w sprawie z wniosku L.S.
przy uczestnictwie A.K. i M.K.
o ustanowienie drogi koniecznej,
na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 19 czerwca 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 31 stycznia 2019 r., sygn. akt II Ca [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni L.S. wniosła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego w K., oddalającego apelację wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego w K. o oddaleniu wniosku o ustanowienie służebności drogi koniecznej na bliżej oznaczonej nieruchomości gruntowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna to nadzwyczajny środek zaskarżenia o celu przede wszystkim publicznoprawnym. Celem tym jest zapewnienie jednolitości orzecznictwa oraz spójności i prawidłowości wykładni prawa. Realizacji powyższej funkcji służy uregulowana w art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. instytucja przysądu. Stosownie do ww. przepisów Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do

rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Podejmowanie odrębnej decyzji w przedmiocie przyjęcia sprawy do rozpoznania ma również na celu realizację zasady szybkości postępowania oraz pozwala zaakcentować wysoce sformalizowany charakter postępowania przed Sądem Najwyższym, o czym świadczą określone wymagania konstrukcyjne skargi kasacyjnej.

Jako przyczynę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała potrzebę dokonania wykładni przepisów prawnych (art. 145 k.c.) budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów. Potrzeba taka oznacza, że określony przepis, istotny z punktu widzenia podstawy prawnej zaskarżonego orzeczenia, może być rozumiany na różne sposoby, a orzecznictwo i nauka prawa albo nie wypracowały w tym przedmiocie żadnego poglądu, albo też prezentują rozbieżne stanowiska. Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powinno w takim wypadku zawierać wskazanie, które przepisy wymagają wykładni i na czym polegają poważne wątpliwości związane z ich rozumieniem lub rozbieżnościami w ich stosowaniu (postanowienia Sądu Najwyższego z: 8 lipca 2009 r., I CSK 111/09 oraz 24 kwietnia 2018 r., II CSK 743/17).

Rozbieżność w orzecznictwie sądów powinna zostać wykazana przez przywołanie judykatów, w których odmienne rozstrzygnięcia zapadły w stanach faktycznych nieróżniących się od siebie w relewantny prawnie sposób (post. Sądu Najwyższego z 7 czerwca 2015 r., III CSK 59/15). Nie mogą być to jednak orzeczenia wydane w sprawie będącej przedmiotem skargi kasacyjnej (postanowienie Sądu Najwyższego z 24 kwietnia 2003 r., I PK 557/02), gdyż w takich przypadkach rozbieżność dotyczyłaby oceny wyłącznie jednej sprawy, co nie wyczerpywałoby przyczyny kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.

Motywy wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie świadczą o tym, by na tle analizowanej sprawy zaistniały okoliczności określone w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Spośród obu wskazanych w tym przepisie przyczyn, skarżąca swe

wywody poświęciła w istocie potrzebie wykładni art. 145 k.c. jako wywołującego rozbieżności w orzecznictwie sądów. Po pierwsze jednak, nie skonkretyzowała, który konkretnie spośród czterech przepisów składających się na art. 145 k.c. powoduje takie rozbieżności, a po drugie, przedstawionym zestawieniem orzeczeń nie wykazała rzeczywistego wystąpienia różnych kierunków stosowania art. 145 k.c.

Wykazanie rozbieżności w orzecznictwie powinno polegać na przedstawieniu orzeczeń zawierających przede wszystkim aktualne poglądy judykatury. Za potrzebą przyjęcia skargi do rozpoznania nie może bowiem przemawiać fakt, że rozbieżność taka istniała przed laty, jeśli we współczesnej judykaturze stosowanie prawa uzyskało już wystarczającą - z perspektywy przedmiotu spraw oraz zakresu czynnika uznaniowości w ich rozstrzyganiu - klarowność w przyjmowanych kierunkach stosowania prawa. Tych cech nie wykazuje zestawienie orzeczeń zamieszczonych w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sama skarżąca dostrzega, że zidentyfikowane w skardze kasacyjnej nurty orzecznictwa dzielą się na wcześniejszy (z dominującym udziałem postanowień wydanych w latach 1965-1970) oraz aktualny, a poglądy odmienne od stanowiska dominującego obecnie mają charakter przede wszystkim historyczny. Przypomnieć trzeba, że treść normy jest wywodzona nie tylko z brzmienia przepisu prawa, lecz uwzględnia również systemowy i funkcjonalny kontekst wykładni przepisu. Rozbieżności w orzecznictwie nie występują, jeśli zmiana poglądów judykatury ma charakter konsekwentnej ewolucji, będącej na przykład następstwem utrwalonych zmian otoczenia normatywnego. Ustanowienie służebności drogi koniecznej stanowi formę ingerencji w prawo własności, którego znaczenie uległo na przestrzeni ostatnich dekad istotnemu przewartościowaniu, wiążącemu się przede wszystkim z przemianami o charakterze ustrojowym. Po uwzględnieniu tych okoliczności, zidentyfikowane przez skarżącą rozbieżności w orzecznictwie okazują się pozorne.

Zestawienie orzeczeń przywołanych w skardze kasacyjnej, oceniane z pominięciem omawianego wyżej aspektu długofalowych zmian systemowych, nie potwierdza stanowiska skarżącej o wystąpieniu rozbieżności w orzecznictwie

sądów w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Odmienne twierdzenia skarżącej ograniczyły się zresztą do postawienia tezy i przytoczenia szeregu wyimków z orzecznictwa, którym nie towarzyszyła jednak stosowna analiza jurydyczna, wykazująca rzeczywiste zaistnienie przyczyn przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W szczególności pogląd o tym, że art. 145 § 1 k.c. nie jest źródłem roszczenia o ustanowienie służebności, a jedynie stanowi podstawę prawną żądania ustanowienia służebności (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 marca 2007 r., II CSK 482/06), oznacza jedynie, że treścią uprawnienia podmiotu występującego o ustanowienie służebności drogi koniecznej jest możliwość zainicjowania postępowania sądowego w tym przedmiocie, co jednak nie oznacza, że wystąpienie z żądaniem musi spotkać się z uwzględnieniem wniosku: w ogóle oraz w tej konkretnie treści, którą sformułował wnioskodawca. Do sądu orzekającego w sprawie należy bowiem ocena, czy spełnione zostały przesłanki uzasadniające ustanowienie służebności drogi koniecznej, a jeśli tak, jaka treść ustanawianego prawa w najwłaściwszy sposób zrealizuje słusze interesy uczestników postępowania, po uwzględnieniu indywidualnych okoliczności sporu, ocenianych m.in. na tle ogólnych trendów związanych z zakresem ochrony prawa własności.

Za przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przemawiała również sugestia skarżącej, że akceptacja dominującego obecnie poglądu o zakresie stosowania art. 145 k.c. doprowadzi do sytuacji, w której wnioski o ustanowienie służebności drogi koniecznej będą oddalane zawsze wtedy, gdy nieruchomości wnioskodawcy ma jakikolwiek, także nieodpowiedni, dostęp do drogi publicznej. Skarżąca zauważyła w tej kwestii, że „choć sam przepis nie wyklucza ustanowienia służebności drogi koniecznej w przypadku posiadania nieodpowiedniego dostępu do drogi publicznej przez (wnioskodawcę - dop.) domagającego się tego prawa, to w efekcie (art. 145 § 1 k.c. - dop.) staje się bezprzedmiotowy wobec wykładni tego przepisu dokonywanej w praktyce sądowej”. Niezależnie jednak od tego, że tak ujęte zagadnienie nie zawiera się w ramach przyczyny kasacyjnej wskazanej przez skarżącą (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), zauważyć trzeba, że pomija ono

rozważania Sądu Okręgowego, w których przedstawiono utrwalone obecnie w orzecznictwie kryteria oceny podstaw wniosku o ustanowienie służebności drogi koniecznej.

Sąd ten wskazał bowiem, że jeśli właściciel nieruchomości powołuje się na istnienie dostępu do drogi publicznej, jednak niespełniającego wymagania „odpowiedniości”, to w pierwszym rzędzie powinno zostać rozważone rozwiązanie, w którym właściciel ten na własny koszt wykonuje urządzenia odpowiadające wymaganiom prawidłowej gospodarki, dzięki czemu istniejący, lecz nieodpowiedni dostęp do drogi publicznej stanie się odpowiedni. Dopiero jeśli takie przystosowanie dostępu okazałoby się niemożliwe lub wymagałoby niewspółmiernych, nieracjonalnych gospodarczo nakładów, za właściwe należy uznać obciążenie cudzej nieruchomości służebnością drogi koniecznej. Wbrew sugestii wynikającej z przytoczonego fragmentu skargi kasacyjnej, poglądy judykatury przedstawione przez skarżącą nie wyłączają więc możliwości ustanowienia omawianej służebności w sytuacji, w której nieruchomość wnioskodawcy posiada dostęp do drogi publicznej, jednakże jest to dostęp nieodpowiedni.

Uzupełniając wypada zauważyć, że decyzja o przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania nie może być także uzasadniana dostrzeganą przez skarżącą koniecznością „wskazania wiążącego kierunku w obecnym orzecznictwie dotyczącym wykładni art. 145 k.c.”. Zgodnie z art. 398²⁰ zd. 1 k.p.c. zakres związania wykładnią prawa dokonaną w danej sprawie przez Sąd Najwyższy został ograniczony do orzekania w tej konkretnej sprawie. Od postanowienia rozstrzygającego skargę kasacyjną nie można więc oczekiwać wyznaczenia „wiążącego kierunku” w orzecznictwie, czyli także w innych sprawach rozstrzyganych przez Sądy. Ocena sprawy, będąca podstawą jej rozstrzygnięcia przez niezawisły Sąd, nie może być ograniczana przez kogokolwiek, także przez Sąd Najwyższy, a każde związanie wykładnią, jako ingerujące w sferę pozostawioną decyzjom orzeczniczym, wymagałoby wyraźnej podstawy prawnej.

Kierując się powyższymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, że z przedstawionej argumentacji nie wynika, by zachodziły przyczyny określone w art. 398⁹ § 1 k.p.c., co uzasadniało odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do

rozpoznania. O kosztach postępowania nie orzeczono, ponieważ złożony w odpowiedzi na skargę wniosek o ich zasądzenie został powiązany jedynie z oddaleniem skargi kasacyjnej, a nie z odmową jej przyjęcia do rozpoznania.

Z uwagi na powyższe na podstawie art. 398⁹ § 1 k.p.c. orzeczono, jak w sentencji postanowienia.

jw